

Wstęp

Przemoc jest motywem przewodnim kolejnego, ósmego tomu *Wielkich tematów literatury amerykańskiej*. Historia Stanów Zjednoczonych, jak wiadomo, obfitowała w wydarzenia wiążące się z różnymi formami przemocy: poczynając od faktu, że część kolonii stworzyli mieszkańcy, którzy byli prześladowani z powodów religijnych w swojej ojczyźnie, poprzez krzywdy wyrządzone przez kolonistów i ich potomków rdzennym mieszkańcom kontynentu amerykańskiego, przez wojny i konflikty na tle ekonomicznym, politycznym, rasowym czy religijnym, aż po zamachy terrorystyczne. Ofiarami przemocy byli przedstawiciele wszystkich warstw społecznych: prezydenci (Abraham Lincoln, James Garfield, William McKinley i John F. Kennedy stali się przecież ofiarami zamachowców) i liderzy ruchów społecznych (do najbardziej znanych należą niewątpliwie Martin Luther King, Malcolm X czy Medgar Evers), zwykli obywatele, a także, a może zwłaszcza, niewolnicy.

Przemoc dotykała całych społeczności, na przykład plemion Indian, ale i jednostek. Przybierała różne formy – te widoczne, objawiające się okaleczeniem fizycznym ofiar, i bardziej subtelne, choć często nie mniej okrutne – jak przemoc psychiczna.

Przemoc stała się także „wielkim tematem” literatury amerykańskiej, a tym samym obiektem krytycznej analizy. Taką analizę przeprowadził między innymi Richard Slotkin, który w trylogii dotyczącej mitu amerykańskiego pogranicza podkreślił przemocowe rozwiązania, jakie stosowali najpierw kolonizatorzy, a potem Amerykanie w momentach ekspansji geograficznej, politycznej czy ekonomicznej. W ostatniej części swojej trylogii zatytułowanej *Gunfighter Nation. The Myth of the Frontier in Twentieth Century America* Slotkin poddał analizie tak zwany mit pogranicza i pokazał, że teoria wyższości białej rasy (Anglosasów – WASP) wywarła ogromny wpływ na kulturę popularną oraz na politykę Stanów Zjednoczonych w XX wieku¹. Każdy etap

¹ R. SŁOTKIN: *Gunfighter Nation. The Myth of the Frontier in Twentieth Century America*. Norman: University of Oklahoma Press, 1998. Pierwsze dwie części trylogii noszą

rozwoju mitu pogranicza i związane z tym osiągnięcie pewnego „postępu” wiąże się z aktem przemocy (*violent action*) – pisze Slotkin². Autor ilustruje swoją tezę licznymi przykładami, począwszy od literatury, poprzez film czy prezentację postaw przywódców politycznych. Krytyk podkreśla, że przemoc stała się nieodłączną częścią kultury i polityki amerykańskiej, a mit pogranicza – usprawiedliwieniem dla ekspansjonizmu amerykańskiego, czego przykładem może być między innymi wojna w Wietnamie.

Amerykańska skłonność do przemocy widoczna jest nadal; masowe zabójstwa i strzelaniny w szkołach są niestety także jej wyrazem, a o brutalności policji ciągle donoszą amerykańskie media (przykładem może być słynny przypadek Rodneya Kinga z 1992 roku czy mające miejsce w 2015 roku zamieszki w Baltimore, które zszokowały opinię publiczną).

Co ciekawe, przemoc jest postrzegana nie tylko jako niechlubny aspekt charakteru amerykańskiego, lecz także jako ten czynnik, który umożliwił czynienie dobra. Richard Maxwell Brown w swoim dziele *Strain of Violence: Historical Studies of American Violence and Vigilantism* zauważa, iż to właśnie dzięki zastosowaniu przemocy Amerykanie zdobyli niepodległość, uporali się z kwestią niewolnictwa, wprowadzili względny spokój na amerykańskim pograniczu, ponieważ pozwolili członkom samodzielnego straży obywatelskiej na aktywne działania; paradoksalnie więc wszechobecne zastosowanie przemocy zrodziło potrzebę powołania policji, a w rezultacie wzbudziło zamieszki, które miały miejsce w trzeciej i czwartej dekadzie XIX wieku. Zatem z jednej strony, jak twierdzi Brown, przemoc niewątpliwie nie należy do amerykańskiego systemu wartości, ale z drugiej strony „na przestrzeni dziejów Stanów Zjednoczonych zastosowanie przemocy spowodowało, że stała się ona rzeczywiście częścią amerykańskiej struktury wartości, mimo iż nie jest to oficjalnie uznane stanowisko”³.

Brown omawia także bardzo silny związek pomiędzy prawem a bezprawiem, które również rodzi przemoc. Prawo linczu, swą nazwę zawdzięczające pułkownikowi Charlesowi Lynchowi (*lynch law*), było przecież stosowane zgodnie z literą prawa i początkowo (w latach 1767–1769) skierowane wobec tych, którzy dopuścili się zbrodni (zarówno tej prawdziwej, jak i domniemanej). Stosowaną karą cielesną w tamtym czasie były chłosty; dopiero w połowie XIX wieku formą realizacji prawa linczu była kara śmierci, najczęściej przez powieszenie⁴. Przemoc na tle rasowym zrodziła Ku Klux Klan, którego

tytuły: *Regeneration Through Violence: The Mythology of the American Frontier 1600–1860* (1973) oraz *The Fatal Environment: The Myth of the Frontier in the Age of Industrialization, 1800–1890* (1985).

² R. SŁOTKIN: *Gunfighter Nation...*, s. 11.

³ R.M. BROWN: *Strain of Violence: Historical Studies of American Violence and Vigilantism*. Oxford–New York: Oxford University Press, 1975, s. 36, tłum. – S.C., A.W.

⁴ *Ibidem*, s. 21.

członkowie dopuszczali się przemocy i wyrządzali olbrzymią krzywdę nie tylko czarnoskórym mieszkańcom USA, lecz także Amerykanom pochodzenia żydowskiego, katolikom czy nawet białym (WASP – White Anglo-Saxon Protestant), którzy nie żyli zgodnie z moralnością tak zwanego Bible Belt (w szczególności w latach dwudziestych XX wieku)⁵.

Tematowi przemocy poświęcili uwagę liczni pisarze amerykańscy, wśród nich James Fenimore Cooper, Jack London, Ernest Hemingway, William Faulkner, John Steinbeck, Ralph Ellison, Richard Wright, Kurt Vonnegut, Philip Roth, Jerzy Kosiński, Toni Morrison. W niniejszym tomie przedstawiono różne spojrzenia na zagadnienie centralne dla tożsamości amerykańskiej. Oto kilka uwag na temat zamieszczonych w tomie artykułów.

Jedną z form przemocy bardzo mocno związaną z historią Stanów Zjednoczonych było niewolnictwo, a także będąca jego skutkiem dyskryminacja na tle rasowym. Tej formie ucisku poświęcono dwa artykuły w tym tomie *Wielkich tematów...* Pierwszy z nich: *Kij i marchewka – pożywienie jako narzędzie kontroli w narracjach niewolników* Urszuli Niewiadomskiej-Flis, dotyczy problemu sprawowania kontroli nad niewolnikami w południowych stanach USA za pomocą racjonowania żywności. Autorka artykułu przedstawia system przyznawania jedzenia lub odbierania go jako jedną z metod podporządkowywania niewolników plantatorom; argumentuje, że rasizm, którego mechanizmy działania przedstawił w powieści z 1940 roku Richard Wright, nie należy do przeszłości, ale i obecnie odgrywa znaczącą rolę w społeczeństwie amerykańskim, choć przybrał mniej ostentacyjną formę. Tekst Aleksandry Hołubowicz dotyczy współczesnej wspólnoty Afroamerykanów, którzy doznają przemocy ze strony własnej grupy. Przedmiotem analizy jest zwłaszcza przemoc doznawana przez dzieci i nastolatków z rąk rówieśników lub członków rodziny. Zaprezentowane w artykule rozważania oparto na autobiografii *The Beautiful Struggle* [*Piękna walka*] autorstwa amerykańskiego pisarza Ta-Nehisi Coatesa.

Ze skutkami wojen i rewolucji zmagają się także bohaterowie powieści Cormaca McCarthy'ego, które poddaje analizie w swoim artykule Joanna Wildowicz. Na kanwie krwawej historii pogranicza meksykańsko-amerykańskiego autorka eksponuje piętno, jakie przemoc odcisnęła na egzystencji współczesnych pograniczników, a zwłaszcza na bohaterach powieści, w których pamięć minionych wydarzeń jest wciąż żywa. Artykuł Anny Samborowskiej stanowi próbę pokazania sposobu, w jaki David Finkel, autor książki reportażu pt. *The Good Soldiers*, korespondent wojenny opisujący wydarzenia z Operacji „Iracka Wolność”, buduje narrację, aby w subiektywny sposób wpłynąć na reakcję czytelników i wyrazić swoją dezaprobatę wobec militarnych działań prowadzonych w Iraku. Inne spojrzenie na przemoc,

⁵ Ibidem, s. 28.

tym razem wobec białych konserwatystów, ukazane jest w artykule Erica Starnesa, który skupia się na motywach przemocy w powieściach niszowego amerykańskiego nurtu patriotyczno-konstytucjonalistycznego, do którego należą tacy pisarze, jak Thomas Dixon, William W. Johnstone oraz Matthew Bracken. Autor artykułu przedstawia w nim także refleksję nad posiadaniem i noszeniem broni w Stanach Zjednoczonych oraz próbuje wyjaśnić, dlaczego przemoc stała się częścią amerykańskiej tożsamości.

Iwona Filipczak poddaje analizie wczesną twórczość Chitry Banerjee Divakaruni, amerykańskiej autorki pochodzenia hinduskiego – porusza kwestie przemocy wewnątrz grupy etnicznej oraz w kontakcie międzykulturowym. Autorka artykułu zwraca szczególną uwagę na przemoc, która ma swoje źródło w systemie patriarchalnym silnie zakorzenionym w Indiach, często zrekonstruowanym przez rodziny imigranckie mieszkające w Stanach Zjednoczonych, jak i na przemoc wobec Innego, który stoi w opozycji do amerykańskiego – anglonormatywnego – centrum.

W ostatniej części tomu, tj. w sekcji *Varia*, proponujemy naszym Czytelnikom lekturę artykułu Magdaleny Bednorz, która opisuje obrazy przemocy w twórczości fanów gier wideo z serii *Fallout*, wydanych przez amerykańskie studia i bijących w ostatnich latach rekordy popularności.

Mimo że artykuły zawarte w niniejszym tomie nie wyczerpują zagadnień związanych z motywem przemocy, który pojawia się w twórczości licznych amerykańskich autorów, żywimy nadzieję, że chociaż w pewien sposób przybliżą Państwu problematykę kluczową dla zrozumienia tożsamości amerykańskiej.

Bibliografia

BROWN R.M.: *Strain of Violence: Historical Studies of American Violence and Vigilantism*. Oxford–New York: Oxford University Press, 1975.

SŁOTKIN R.: *Gunfighter Nation. The Myth of the Frontier in Twentieth Century America*. Norman: University of Oklahoma Press, 1998.

Sonia Caputa,
Agnieszka Woźniakowska